

Inváziós növényfajok Magyarországon

Az amerikai keresztlapu (*Erechtites hieracifolia*)

Dr. Csiszár Ágnes¹, dr. Korda Márton²

Az amerikai keresztlapu Észak- és Dél-Amerikában Óshonos, elterjedési területe északon Kanadáig, délen Chiléig és Argentínáig terjed. Európa számos országába behurcolták, ezenkívül Délkelet-Ázsiában, Malaysiában és egyes Csendes-óceáni szigeteken is inváziós fajként tartják számon.

Európába valószínűleg kereskedelmi tevékenység során, kultúrnövényekkel vagy csomagolóanyaggal történt véletlen behurcolással került, emellett botanikus kertekből történő kivadulása sem zárható ki.

A faj európai azonosítását megnehezítette, hogy nemzetiségének tagjai a kontinensen nem honosak; így első európai adatát 1876-ban, az aggófüvekhez és csorbókákhoz való hasonlósága miatt *Senecio sonchoides* névvel, egy Zágráb melletti vágásterületről jegyezték (Vukotinović 1881). Ezt követően az amerikai keresztlapu Vas és Sopron megye számos lelőhelyéről előkerült, míg 1884-ben, Kornhuber és Heimerl egy Kapuvár melletti égeresben megtalálták, majd a szakirodalom, a herbáriumok és számos lelőhelyről származó egyed tanulmányozása után helyesen azonosították a fajt (Kornhuber–Heimerl 1885).

A keresztlapu európai és hazai terjedésének története szorosán összekapcsolódik, hiszen a megtalálás és a helyes azonosítás helyszíne akkoriban hazánkhoz tartozott, ezért lehetséges az, hogy Borbás 1887-ben a következőképpen ír a növényről: „Valóban csodálatos e kitűnő növénygénusz vándorlása, s hogy épen messze útja után hazánk nyugati és délnyugati részét (Zágráb) választotta megtelepedésének első térségeül. Ezért méltán lepte meg Európa botanikusait. Hogy e növény rokonsága az európai *Seneciók*kal és más *compositá*val, egészen meg van szakadva, meg hogy az erdők vágásainak gazos helyein nő, mindjárt az a sejtelmem támadt fel, hogy messzeföldi jövevénynyel van dolgunk (Tanár egyl. Közl. i. b.). Hogy sokáig ismeretlen maradt, egyik oka az lehet, hogy Vukotinovic tapasztalása szerint bizonyos esztendőekben egészen kimarad, s hogy oly helyen nő, a merre botanikus gyakran nem forgolódik.”

Számos nyugat-dunántúli előfordulási adatot követően a keresztlapu az 1900-as évek elejére már a Budai-hegységből, a Balaton környékéről és az Északi-középhegységből is előkerült, a '20-as években pedig több dél-dunántúli adat vált ismertté. Aktuális hazai előfordulásának súlypontja azonban megmaradt a Nyugat-Dunántúlon, mely valószínűleg a magasabb csapadékmennyiséggel magyarázható.

A keresztlapu hazai előfordulási adatainak nagy része üde vagy nedves talajú erdei élőhelyekhez (gyertyános-tölgyesek, erdefenyvesek, égeresek, láperdő) kötődik: leggyakrabban erdei vágásterületeken, erdőszéleken, tisztásokon vagy erdei utak mentén jelenik meg. Néhány publikáció a faj lápokon történő előfordulásáról számol be, elenyésző számú szakirodalmi utalást találunk szárazabb, antropogén élőhelyeken, pl. parlagokon vagy ruderalis területeken való megjelenéséről.

1. kép. Az amerikai keresztlapu (Fotó: Csiszár Ágnes)

Morfológiája és életciklusa

Az amerikai keresztlapu sárgászöld színű, jellegzetes, kellemetlen szagú, egyéves növény (1. kép). Magassága leggyakrabban másfél méter körül alakul, de morfológiai változatossága miatt előfordulhatnak egészen kistermetű (30–50 cm) és rendkívül magas, akár 3 méteres egyedei is.

Formagazdagsága nem csak az egyedek különböző magasságában, hanem a hajtás szőrözöttségében, valamint a levelek szélességében és tagoltságában is megnyilvánul. Gyökérzete hajtásához képest kis kiterjedésű. Szára egyenes, felül fürtösen elágazó, üreges, törékeny, elszórtan szőrös vagy majdnem kopasz. Levelei szórtan állnak, hosszúkásak vagy elliptikusak, átlagosan 10 cm hosszúak, kétszeresen fogazottak, vagy egyszeresen fogazottak és gyengén karéjosak (2. kép).

Alsó levelei hosszúkás-tojásdadok és fogazottak, a középsők hosszúkásak vagy lándzsásak, míg a legfelsők egészen kicsik, szálasak és ép szélűek. Fészekvirágzatai sokfészű, végálló bugában állnak. A fészkek hengeresek, számuk egyedenként átlagosan 200–300 körül alakul, de akár az 1000-et is elérheti. A virágok halvány kénsárgák, csöves pár-

2. kép. Levélmorfológiája nagy változatosságot mutat (Fotó: Csiszár Ágnes)

¹ egyetemi docens, SoE EMK Környezet- és Természetvédelmi Intézet

² egyetemi adjunktus, SoE EMK Környezet- és Természetvédelmi Intézet

3. kép. A fészkek bengeresek, a virágok halványsárgák (Fotó: Korda Márton)

4. kép. A bőbitás kaszatokat a szél hatékonyan terjeszti (Fotó: Csiszár Ágnes)

5. kép. A bolygatás, a tűz elősegíti a növény terjedését (Fotó: Csiszár Ágnes)

tájúak, a virágzat szélén termősek, közepén kétivarúak (3. kép). A nyelves virágok hiányoznak.

A kaszatok 2–5 mm hosszúak, barnásak, 12–14 mm hosszú, fehér, selymesen csillogó, hajlékony bőbitával. A bőbitás kaszatok a széllel messzire terjednek, a talajba kerülve életképességüket több évig, akár 8 évet meghaladóan is megőrizhetik (4. kép).

Hazánkban a csíranövények legnagyobb tömegben április elején jelennek meg, de laboratóriumi körülmények között a kaszatok két hónap kivételével az év során folyamatosan kicsíráztak. A faj növekedése és regenerációja gyors, virágzásának fő időszaka júliustól szeptemberig tart. Hazai vizsgálatok szerint viráglátogató faunája gazdag, a beporzók többsége a hártványászárnyúak és kétszárnyúak közül kerül ki (Csiszár 2012). A faj vegetatív terjedésre nem képes, esetenként lekönnyöklő hajtásai legyökerezhetnek.

Természetvédelmi és gazdasági jelentősége

Az amerikai keresztlapu többnyire fényben gazdag élőhelyeken él, üde erdők vágásterületein a vágást követő első néhány évben tömeges lehet, közel kétméteres példányai a fényért, vízért, tápanyagokért folytatott versengés során más fajokkal szemben előnyhöz juthatnak.

A bolygatás, a tűz elősegíti a kaszatok kicsírázását, égetés után a növény gyakran dominánssá válik, melyre a faj angol elnevezései a „burnweed, fireweed” is utalnak (5. kép).

A faj tömeges előfordulása esetén szükségessé válhat viszszaszorítása, amely azonban évente kétszeri mechanikai keze-

6. kép. Aknázólégy járata az amerikai keresztlapu levelén (Fotó: Csiszár Ágnes)

léssel hatékonyan megoldható. A lesarlózott egyedekből az esővíz hatására kimosódó vegyületek allelopátiás hatásúak lehetnek, ezért a kezelés után célszerű lehet azok eltávolítása. A keresztlapu hajtásából készített vizes kivonatok laboratóriumi körülmények között a kocsánytalan tölgy csírázását gátolták, azonban az ilyen jellegű hatások terepi körülmények között rendszerint sokkal gyengébben vagy egyáltalán nem nyilvánulnak meg, mivel az allelopátiás vegyületek felhígulnak, megkötődhetnek, átalakulhatnak a talajban.

A növény-állat interakciók hazai vizsgálata legnagyobb egyedszámban a levéltetvek és aknázólegyek kapcsolódását mutatta ki a keresztlapuhoz, azonban a fogyasztók előfordulásának hatására sem volt tapasztalható a növényegyedek vitalitásának csökkenése (6. kép).

Keserű íze és kellemetlen szaga miatt a legelő állatok általában elkerülik. Hazánkban a faj etnobotanikai felhasználása nem ismert, az amerikai őslakók a növényfajt számos betegség, többek közt ekcéma, sebek, hasmenés, torokfájás, köszvény, reuma és isiász gyógyítására használták, Indonéziában nyersen és főzve is fogyasztják.

Az amerikai keresztlapu a vágásterületeken a negyedik, ötödik évben az évelő fűfélék előretörésének köszönhetően fokozatosan kiszorul a területről, és körülbelül a kilencedik évre el is tűnik a felszíni vegetációból. Ezért, ha nincs ismételt bolygatás, a növény ellen való védekezésre rendszerint nincs szükség.

A keresztlapura jellemző magas magprodukciónak, hosszú magszórású idő, perzisztens magbank és elnyújtott csírázási spektrum azonban olyan hatékony terjedési stratégiák, amelyek a faj újbóli felbukkanását okozhatják egy adott területen.

Felhasznált irodalom

- Borbás V. (1887): Vasvármegye növényföldrajza és flórája. – Vasmegei Gazdasági Egyesület kiadása, Szombathely, pp. 191–192.
- Csiszár Á. (2012): Amerikai keresztlapu (*Erechtites hieracifolia*). In: Csiszár Á. (szerk.): Inváziós növényfajok Magyarországon. – Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Pátria Nyomda Zrt., Budapest, pp. 282–287.
- Kornhuber, A. – Heimerl, A. (1885): *Erechtites hieracifolia* Rafinesque, eine neue Wanderpflanze der europäischen Flora. – Österreichische Botanische Zeitschrift, 35: 297–303.
- Vukotinović, L. F. (1881): Pleme sucjvetakah (Compositae) u Hrvatskoj drosad na–astih. – Rad Jugoslavenske Akademije Znanosti i Umjetnosti 58: 145.

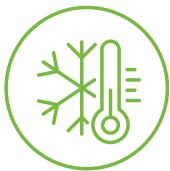
SUMI AGRO

PLEDGE 50 WP

Tartamhatású gyomirtószer.

Stabil segítség az erdőművelésben.
Tartamhatású gyomirtószer erdészeti kultúrákban,
akár már a telepítés évében.

pledge®

Alacsony
hőmérsékleten
is hatékony

Széles
hatásspektrum

Hosszú
hatástartam

Jó ár-érték
arány

Erdő
művelési ágban
felhasználható

Sumi Agro. A company of Sumitomo Corporation.

A termékismertető tájékoztató jellegű. A készítmény használata előtt olvassa el figyelmesen az engedélyokiratot és a címkét.

**Sumi Agro Hungary kft.
H-1016 Budapest, Zsolt utca 4.
Tel.: +36-1/214-6441**

info@sumiagro.hu, www.sumiagro.hu